

Kito Kšižank

Toponymija pódzajtšnjeje Dolnjeje Łužyce w serbskem, nimskem a pólskem rěcnem konteksće nowego casa *

1. Zawježenje

Za praktiske wužywanje njejo lažko, gaž sedlišćo abo powšyknje objekt njama jano jedno mě, ale wěcej. Jolic až žo jano wó primarnu funkciju mjenja, rozmjej wó identifikaciju objektow, stajiju se ned problematiske pšašanja: Kótara forma dej se wužywaš? Dej se jano jedna abo směju se teke rozdžělné formy nałožowaš? Kótare formy notne njejsu? A w kakem rěže se mjenja pódawaju? Toš te pšašanja njamaju se how wudiskutěrowaš, wósebnje dokulaž by se pši wšobócnem wobglědowanju stajili dalšne, pšewšo dicylné a politiski brizantne pšašanja. Napšešiwó znatym a mjenjej znatym konfliktam wokoło pomjenjenjow a pisanja toponymow w někotarych medijach atd.¹ su nimsko-serbsko-pólske – abo pólsko-nimsko-serbske poměry, kenž stoje how w srjejišću, wjelgin měrne.

Weto njejo w rozdžělnych konteksčach wužywanja mjenjow lažko rozsuziš, kaki dej byš poměr mjazy:

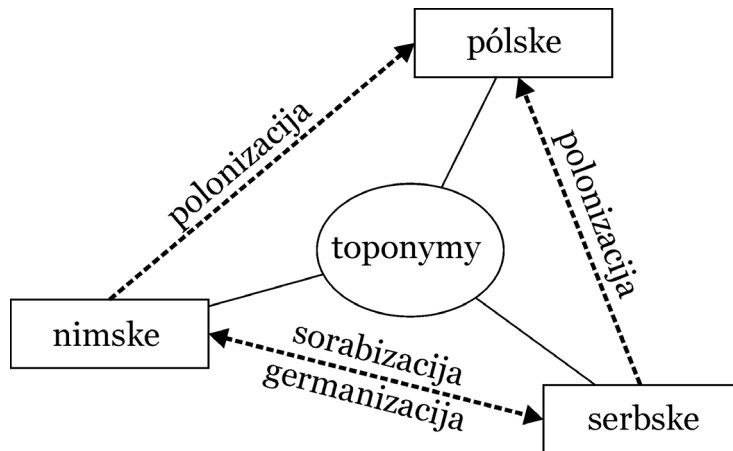
- pólskim mjenim w žinsajšnjeje, oficielnej formje,
- nimskim mjenim ako nosarjom kontinuity mjenja wót srjejžowěka sem a
- serbskim mjenim ako kulturelnym wurazom cesto dosć periferizěrowaneje mjeńšiny.

Toš te tši komplekse, se wě, njejsu jaden wót drugego njewótwisne, ale su pšez wšakorake rěčne procese zwězane a jaden z drugim splešone (wobraz 1). Serbske mjenja su nimske wobwliwowali, nimske zasej te serbske a napóslědku stej wobej kupce twóritej bazu za žinsajšne pólske mjenja, kótarež su w lěše 1945 stupili do swětla stawiznow. Namakajomy how pótakem w pódobnej měrje procesy germanizěrowanja, polonizěrowanja a sorabizěrowanja.

Toš te procese deje se w slědujucych wótrězkach w swójom chronologiskem rěže pšedstajiš. Wšykne tši relewantne mjenjowe formy se pši tom wědobnje wužywaju na wšakoraku wašnju, aby se daniž nimšćinje daniž pólsćinje generelna přědnosć pši identifikěrowanju sedlišćow njedała. Móje wuwježenja zložuju se na material knižow městnych mjenjow, kenž som pšed někotarymi lěťami gromaže z Ernstom Eichlerom dokóncyl (EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011).

* Pšedlažecy nastawk jo južo w nimskej rěcy wózwajony (ZSCHIESCHANG 2018); w engelskej rěcy pšedlažy skrotcona wersija (ZSCHIESCHANG 2019).

¹ Pšir. k tomu nowy šyroký pšeglěd ELLER/HACKL/ŁUPTÁK 2008; ako zwenkaeuropski pad, rownož w přědnem rěže w antroponymiskem konteksće, pšir. eksemplariski ALIA (2007) ako teke lažko pšistupnu recensiju ZSCHIESCHANG (2009).

wobraz 1: Šema rěcnych procesow mjazy pólskeju, nimskeju a serbskeju formu toponymow

2. Germanizěrowanje w rěcnym kontakće

Glědajucy na germanizěrowanje namakajomy teke how proces, kótaryž jo za nimsko-słowjańsku kontaktowu conu w celku typiski. Słowjańske toponymy su se z kopicami do nimskeje rěcy integrěrowali. Ten proces ma krađu wjele wšakich rowninow a jo zajmny, což se tejerownosći wótblyšćuju we wobšyrnych slěžeńskich aktiwitach k tomu.² Na toś tom městnje dosegatej dwa pśikłada:

sts. **Lubišin-* abo **Lobišin-* > 1381 *Lobischen* > 1494 *Lobißschin* > 1757 *Lübßgen* > *Liebsgen* (žinsa Lipsk Žarski) (teke tam: 153)

sts. *łysa góra ds. ‚goła góra‘ > 1381 *Lissegar* > 1416 *Lyzgar* > 1481 *Leisegar* > 1647 *Christoph Scholta Slisagöra* > 1790 *Leisegar* > *Liesegar* (žinsa Lisia Góra) (teke tam)

Na periferiji dwójorěcneje Łužyce jo wuznamne, až su se serbske mjenja principielnje až do nowego casa do nimšćiny pšewzeli. Terminus ante quem,³ kótaryž jo howac za słowjański substrat w Nimskej rozsudny a kótaryž laży w srjejzowěku, how pótakem njeplaši, tak až jo mógła teke dolnoserbšćina nowego casa bazowe morfemy k twórjenju toponymow k dispoziciji stajiš, na pś.:

² Z kopice pšedlažecych slěženjow móžo se how jano mało naspomnješ; pšir. (pšecej z dalej wjeduceju literaturu) na pś. EICHLER (1981; 1988); HENGST (1996; 1998).

³ K tomu HERRMANN (1985: 443–452), tam pšedewšym na b. 450 zwěšćenje, až „im 14. und in der ersten Hälfte des 15. Jh. [...] in fast allen Gebieten der Gebrauch der slawischen Sprache zurückging oder diese gänzlich erlosch“; krotšej w BRANKAČK/MĚTŠK (1977: 123). Tam na b. 164 sl. ako teke na kórse w pšilože a wěcej hyšći w dalšnych pšinoskach, kótarychž pomjenjenje by ramik pšedlažecogo nastawka rozpacyło, se postulěrujo dalšna eksistencja serbskeje rěcy w stronach na pódwjacorje Łobja až do ranego nowego casa, což pak se pomina kritiske pšespytowanje, pšir. k tomu eksemplariski MALINK (1983) a ZSCHIESCHANG (2003: 319–324).

ds. *barlog*, how dial. *berlog* > 1757 *Bärlage* > *Berloge* (žinsa Barłogi) (teke tam: 106)

To pak dej jano graš pódlánsku rolu, dokulaž jo integracija słowjańskich toponymow do nimšćiny w pódzajtšnej Łužycy jano jaden z celego ředu dalšnych procesow, kenž su doněnta mjenjej w srjejžišću stojali a se togodla w slědujućem pšedewšym wobjadnaju.

W ranem nowem casu jo pódzajtšna Dolna Łužyca była dwójorěćny region, žož jo dolnoserbščina pómašem copala, pši comž pak jo serbska rěc tam akle w přédnej połojcy 19. stolěša wumjelknuła.⁴ Hyšći w 16. stolěšu stej how statkowalej spisarja dweju z nejstaršych zdžaržanych serbskich rěćnych pomnikow, Mikławš Jakubica a Hieronymus Megiser.⁵

Zdžaržanje paralelnje wužywaných nimskich a serbskich formow sedlišćowych mjenjow móžo se interpretěrowaš ako indic za aktiwnu dwójorěćnu komunikaciju; wóno pak jo skerzej ředke (EICHLER 2000: 193; 2001: 40; WENZEL 2004: 30). Nejlěpšy pšikład za to jo *Hinkau* (žinsa Lubsko-Hynków; glej EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 133 sl.). Za to sedlišćo stej dvě formje mjenja dokłážonej, a to ze skóro samskego casa, ta přédna – 1370 *Hinckindorf* – jo nimska a druga – 1375 *zu der Hinkau* (twórjenje ze słowjańskim posesiwnym sufiksom *-ov-*) – zda se byš serbska. Wobej stej se tencas zazdašim paralelnje wužywalaj.⁶ Wobej formje stej bylejš widobnje ze samskeje zakładnej formy stwórejonej, rozmjej z krotkeje formy *Hinke*, *Hyn(e)k* abo pódobnje, což žo slědk na nimske ditematiske mě *Heinrich*. W tom paže njejo cele wěšte, lěc jo se skrotcenje stało w serbščínje abo nimšćinje. Z teje pšicyny móšlo se pši toš tom mjenjowem póriku jednaš na jadnom boce wó nimski kompozitum a nimsko-słowjańske měšane mě (nimski bazowy leksem ze słowjańskim toponymiskim sufiksom), na drugem boce wó słowjańsko-nimske měšane mě (słowjański bazowy leksem z nimskim zakładnym słowom) a słowjański deriwatiwum. Dłujkodobnje jo se serbska forma pšesajžila (pšír. 1638 *Hincaw*, 1790 *Hinkow*), mjaztym až nimska forma njejo dalejš dokłážona. To jo indic za wažnu rolu serbščínje w póznem srjejžowěku we wokolności togo sedlišća.⁷

⁴ Pšír. k tomu regionoju EICHLER/ZSCHIESCHANG (2011: 94 sl.). Wuznamne su: SAALBORN (1882: 184), MĚTŠK (1957; 1958), PETRY (1960: 273), LEHMANN (1963: 45 a 139; 1966), BRANKAČK/MĚTŠK (1977: kórta 5 w pšילוze), TEICHMANN (1995). Analize Frida Mětška akcentuěruju pó žělach maksimalnu wjelikosć něgajšnego serbskego rěćnego a sedleńskego ruma.

⁵ K tomu BENZLER (2009), SCHUSTER-ŠEWIC (1967; 1969: 15–22; 1996), TEICHMANN (1995; 1996). Wótpowědnej spisa pomjenjoneju awtorowu – pšeložk Nowego Testamenta a Thesaurus Polyglottus – pšír. pód https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht?PPN=PPN618423583&PHYSID=PHYS_0001&DMDID, [23.05.2019] resp. http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10927923_00071.html, [23.05.2019].

⁶ Wó socialnje diferencěrowanem wužywanju formowu móžo se dla snadnych žrědłow bóžko jano spekulěrowaš.

⁷ Pódobny pad jo nejserkej pomjenjenje jsy *Tschernowitz* (pl. Czarnowice). Za tu wjas pódajo SAUSSE (1866: 187 sl.) za lěto 1401 ako dokład *villa Suarzewiso* abo *Swarzwisa*. Toš ta zajmna informacija pak njejo se dała pšespytaš, cogoždla njesmějo how wažnejšu rolu graš.

3. Dalejdawanje serbskeje toponymije

Serbska wědomnostna leksikografija ze zachopjeńkami w 18. stolěšu⁸ jo w pódzajtšnjeje Dolnjeje Łužyce jano za relatiwnje mało sedlišćow zamóglu zwěćić mjenjowe formy dolnoserbskeje nutšikowneje komunikacije. Pši tom jedna se pšedewšym wó mjenja blisko Nyse, kenž stoje w rumowem zwisku z tegdejšym dolnoserbskim rěčnym teritoriumom, ako teke wó někotare izolěrowane sedlišća dalej na pódzajtšo (wobraz 2).

Lěcrownož su take, w tabulce 1 w pšegłědnej formje pódane dokłady⁹ za rěčohistoriske slěženje krađu zajmne, pokazuju se weto dosć fragmentariski charakter traděrowanja. Jano dwa spisa (HAUPT/SCHMALER 1841/43; ZWAHR 1847) pódajotej za toš tu periferu conu serbskego rěčnego ruma wětšu licbu toponymow; pšewšo rědko se nalicyjo za jaden toponym wěcej ako dwa dokłada. Njejsu to zawěšće nejwětše a nejwuznamnješe sedlišća, kenž se how pomjeniju. Skerjej se jawje cele njewažne a – pširowane z jich wokolnošću – njewuznamne sedlišća, wjele drugih pak se njenaspomnjejo.

Teke kórta (wobraz 2) nam k tomu wjele detailow njepšeražijo. Blisko Nyse pokazuju se nadpadne prozne flaki, ako se jano šěžko daju rozjasnić. Wót SCHNEIDERA (1846) pódane dokłady se koncentrěruju na wokolinu Baršća a stakim wótpowěduju lokalnej perspektiwje spisa. Na toš tom městnje njedajo se z wěstosću groniš, lěc dokradnješe slěženja nam zmóžnju wurozměš, kak su awtory pomjenjonych spisow k nazběranym mjenjam pšišli, pó kakich kriteriumach su zběrali a žo su wót kogo byli pódpěrane atd.

4. Sorabizěrowanje nimskich toponymow

Wó wjele dopońnejšy jo napšěsiwo górzejnym ranym žrědłam zapis mjenjowych formow, kótarež jo wózjawil wěcej ako 100 lět pózdziej Arnošt Muka (glej MUKA SDR; 1927).¹⁰ Za 181 z 228 dołnołužyskich městnych mjenjow z terenow na pódzajtšo wót Nyse, wobžělanych w EICHLER/ZSCHIESCHANG (2011), pódajo Muka nanejmnjej jednu dolnoserbsku formu.¹¹ Nejperwej zda se wjeliki pširost dolnoserbskich mjenjowych formow žiwny, w casu, žož jo dolnoserbšćina tam južo skóro była zgubjona (glej ŠOLTA/ZWAHR 1977, kórše 1 a 2 w pšilozje), ale Muka jo sam drogował překi a pódlu pó Łužyce a jo na ten part mógl wustnje hyšći wužywane mjenjowe formy zapisaš (glej MUKA 1957; SDR-1: V sl.; PERNAK 2004: 61–63 a 65; JENČ 2004: 27).

⁸ Glej k tomu FRENCEL (1719), HAUPTMANN (1761: 407–421), HAUPT/SCHMALER (1841/43: 285–300), KNIE (1845), SCHNEIDER (1846), RIEHL/SCHEU (1861), ZWAHR (1847).

⁹ Jadnotliwej pada stej mjenjowa forma *Šdzary* za ni. Groß-Särchen (pl. Żarki Wielkie) pla KNIE (1845: 572) a *Butschsch* za ni. Beitzsch (pl. Biecz) pla RIEHL/SCHEU (1861: 565).

¹⁰ K wósobje Arnošta Muki (nimski Ernst Mucke) pšir. PETR (1978; 1993), SCHUSTER-ŠEWIC (2000), EICHLER (1984), KILANK (2004) abo krotkobiografija na internetnem portalu „Sakskeje biografije“ (glej [http://saebi.isgv.de/biografie/Carl_Ernst_Mucke_\(1854-1932\)](http://saebi.isgv.de/biografie/Carl_Ernst_Mucke_(1854-1932)) [19. 06. 2019]).

¹¹ Tši dalšne blisko wulewa Bobrawy do Odry su jano pla MĚTŠKA (1958: 17) pomjenjone. Pši tom se zazdašim jedna wó liche rekonstrukcije, ako njejsu zakórjenjone w toponymiskej tradiciji.

Nimske mě	FRENCEL 1719	HAUPTMANN 1761	HAUPT/SCHMALER 1841/43	SCHNEIDER 1846	ZWAHR 1847
Beitzsch	-	-	-	-	-
Birkenberge	-	-	<i>Brjozow</i>	-	-
Dobern	-	-	-	-	<i>Dobryň, ten maly</i>
Dolzig	-	-	<i>Dlusk, -a, m.</i>	-	<i>Dlusk</i>
Gassen	-	-	<i>Gasyn</i>	-	<i>Gasyn</i>
Grabkow	-	-	-	-	<i>Grabkow</i>
Guben	<i>Gubin</i>	<i>Gubin</i>	-	-	-
Gubinchen	-	-	<i>Gubink</i>	-	-
Jehser, Hoh	-	-	-	<i>Jasor</i>	-
Jehser, Nieder	-	-	-	<i>Jasor</i>	-
Jessen	-	-	<i>Jaserna</i>	-	<i>Jasserna</i>
Jeßnitz	-	-	-	<i>Jassina</i>	-
Jetzschko	-	-	-	-	<i>Niwerla, ta</i>
Jocksdorf	-	-	<i>Jaligojce, -ojc, pl.</i>	-	<i>Jaligojze, te</i>
Kalke [II]	-	-	<i>Kalk, -a, m.</i>	-	-
Kemnitz	-	-	<i>Kameńc</i>	<i>Kamenz</i>	-
Kohlo	-	-	<i>Kólow, -a, m.</i>	-	<i>Kolów</i>
Krohle	-	-	<i>Krolow, -a, m.</i>	-	<i>Krolów</i>
Läsgen	-	<i>Lask</i>	<i>Łask</i>	<i>Ljesko</i>	<i>Lask</i>
Leipe	-	-	<i>Lipna, -ej f.</i>	<i>Lipe</i>	<i>Lipna</i>
Linderode	-	-	<i>Lindroz, -a</i>	-	<i>Lindros</i>
Markersdorf	-	-	<i>Markošice, -ic pl.</i>	-	<i>Markoschyze u. markuschyze, te</i>
Mehlen	-	-	<i>Maliń, -ńa, m.</i>	-	-
Nablath	-	-	-	<i>Nablotto</i>	-
Niemaschkle- ba (pla Gu- bina)	-	-	<i>Njamašchlěb, -a</i>	-	<i>Ńamaschklěb od. Ńemaschklěb, ten</i>
Niwerle	-	-	<i>Niwerla, -eje, f.</i>	-	-
Ögeln	-	-	<i>Hugline, pl.</i>	-	<i>Hugliny, te</i>
Ossig	-	-	-	<i>Wossika</i>	-
Pförten	<i>Brode & diminutive Brodk</i>	-	<i>Brody, -ow, pl.</i>	<i>Brode</i>	-
Pohsen	-	-	<i>Pyšym, -a</i>	-	<i>Pyžym</i>
Pokuschel	-	-	<i>Pokužel</i>	<i>Pockuschel/ Pokuschela</i>	-
Särchen, Groß-	-	-	<i>Žarki</i>	-	-
Scheuno	-	-	<i>Bróžańce, -c, pl.</i>	<i>Broscheinze</i>	-
Sommerfeld	<i>Semrin</i>	<i>Žemr</i>	<i>Žemr, -rja</i>	-	<i>Žemř</i>
Sorau	-	<i>Žarow</i>	<i>Žarow</i>	-	<i>Žarow</i>
Starzeddel	-	-	<i>Stare Sedlo, -ego, -a</i>	-	<i>Stare ssedlo</i>

Strega	-	Schczégow	Štřegow = Štšegow, -a	-	Schczégow
Teuplitz, Groß	-	-	Dublice, -c	Dupliza	-
Teuplitz, Klein	-	-	-	Dupliza	-
Triebel	Tribela, Tribla	Tróbulé	Trebule, -l	-	Trébulé
Zauchel	-	-	-	Szuchol	-
Zelz	-	-	Selc, -a, m.	Zelsk	-

tabulka 1: Pšegľad wó staršych dokładach dolnoserskich mjenjowych formow

Z wuslězonych nimsko-dolnoserskich mjenjowych pórikow¹² jo 167 někak pó zukach zwězane (*Belkau – Bělkow; Benau – Bjenow* atd.).¹³ Semantiski zwězanych pórikow jo z 13 padami wó wjele mjenjej:

Birkenberge – Brjazow
Bobersberg – Bobrowa Góra
Erlenholz – Wólšynka
Grünhölzel – Zeleny Gózdžik
Mückenberg – Komorow
Neudorf – Nowa Wjas
Neudörfel – Nowa Wjaska
Pförten – Brody
Scheune – Brožańce

Hyšći rědčejše su liche mjenjowe póriki z tšimi dokładami (ni. *Gebersdorf* – ds. *Gněwašice*; ni. *Jocksdorf* – ds. *Jaligojce*; ni. *Jetzschko* – ds. *Niwerla*). Krađu zajmne jo, až dajo se pši tšešem póriku amtska nimska forma wót wóziš wót staroserskeje zakładneje formy (**Ječkov-*, k wósobowemu mjenju *Ječk), pla Muki pódana dolnoserska forma pak wót dolnonimskeje (*ně werld* ‚nowy swět‘); pšir. EICHLER/ZSCHIESCHANG (2011: 138 sl.). Pó zukach zwězanych mjenjowych pórikow jo pótakem nejwěcej.

W normalnem paže ma dolnoserska mjenjowa forma wót zakładneje formy wuchadajuću tradiciju, kótaraž běży paralelnje k nimskej:

1452 *Bronsdorff*, 1538 *Prinstorf* > ni. *Brinsdorf*
 > ds. *Bronice*

Serbske wósobowe mě *Bron* abo *Broniš* se w nimšćinje pšezukuju na **Brön(s)*, pšez zgubjenje kulowašenja gubowu nastanjo wokal /ē/, kenž se pótom pózwignjo k /ī/. Dolnoserska forma we tom paže samo wuchowajo staršy zukowy staw nježli nimska forma, dokulaž zdonkowy wokal serbskeje formy wótpowědujo tomu ze srježowěka dokłažonemu.

¹² K pódanym mjenjam pšir. wótpowědne artikle k mjenjam pla EICHLER/ZSCHIESCHANG (2011: 100–205).

¹³ Takich padow jo krađu wjele. Dopolne nalicenje na tom městnje notne njejo.

W někotarych padach pak jo situacija cele hynakša:

ds. *Lubišin- > 1381 *Lobischen* > 1757 *Lübßgen* > ni. *Liebsgen* > ds. *Lipsk*

How njestoj pla Muki pódana dolnosěrbska forma w njepósrédnej tradiciji swójjich staroserbskich pšedchadnikow; direktne nutsíkoserbske wuwíše mjenja wót *Lubišin- na *Lipsk* njejo móžne. Skerjej jo dolnosěrbska forma była njepósrédnje wótwóžona z ten-casnego nimskorěčnego rezultata wuwíša, pótakem z *Liebsgen*. Kak dajo se to rozklásć?

Na jadnom boce móžo se z tego wuchadaš, až jo w pózdžejšem casu dojšło k sekundarnym nowym twórnjam dolnosěrbskich mjenjowych formow, kótarychž wuchadnišćo jo nimski integrat. Pši tom se pak stajijo pšašanje, cogodla dežalo se to pó stolěša dlujkej njepšetergnjonej kohabitaciji dolnosěrbskich a nimskich powědarjow staš.

Wjele wěrnjepódobnjejšo jo, až jo Muka młoge formy z nimskeje formy rekonstruěrowaš. Dla toho až wón historiske dokłady k tym mjenjam za wětšy žěl njejo znaš (w tšesem žělu swójjogo słownika pódajo jano w mašo padach starše žrědła ako dokłady), njejo mógaš w cešlem pšewižes řečne změny, kótarymž su někotare toponymy byli wustajone. Stakim jo se dostaš na wopacnu drogu, což jo se akle něnto, pó zasadnem wobžělanju historiskich zapisow mjenjow, pšawje wupokazaš. Nastupa to slědujuće mjenja:

sts. *Bezdež > (1000) 12. stol. *Bezdiez* > ni. (*Groß*) *Bösitz* > ds. *Běżyce* (žinsa Bieżyce) (EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 108 sl.)

sts. *Bud-chov- > 1348 *Budegow* > ni. *Būdich > ni. *Baudach* > ds. *Budyh* (žinsa Budziechów) (teke tam: 102 sl.)

sts. *Cereń > 1499 *Tzschereenn*, *Tzschireenn* > ni. *Tzscheeren* > ds. *Cerna* (žinsa Czerna) (teke tam: 193 sl.)

sts. *Češov- > 1322 *von Ceczshow* > ni. *Zeschau* > ds. *Šešov* (žinsa Cieszów) (teke tam: 202 sl.)

sts. *Dobre > 1429 *zue Proßdober* > ni. *Döbern* > ds. *Derbno* (žinsa Dobrzyń) (teke tam: 115)

sts. *Gost-šov- > 1381 *Gosteschaw*⁶ > ni. *Guschau* > ds. *Gusow* (žinsa Guzów) (teke tam: 130 sl.)

sts. *Gryzici abo **Grěšici/Grešici* > 1381 *Grysicz* > ni. *Greisitz* > ds. *Groźc* (žinsa Gryżyce) (teke tam: 127)

sts. *Jazvina/*Jězvina > 1381 *Jesewyn* > ni. *Jehsen* > ds. *Ježyn* (žinsa wěcej njeeksistěrujo) (teke tam: 136)

sts. *Pozdětín- > (1000) 12. stol. *Pozdietin* > ni. *Pohsen* > ds. *Póžym* (žinsa Późna) (teke tam: 170)

sts. *Skurim > 1588 *vom Scurim* > ni. *Skuren* > ds. *Skurin* (žinsa Zasieki) (teke tam: 184)

sts. *Ternov- > 1599 *Ternow* > ni. *Thurno* > ds. *Turnow* (žinsa Tarnów) (teke tam: 190 sl.)

sts. **Žab'a jucha* > 1469 *Scabriauche* > ni. *Seebigau* > ds. *Zebikow* (žinsa Ziębikowo) (teke tam: 182 sl.)

sts. *Žeglina > 1374 *Segelyn* > ni. *Schegeln* > ds. *Šechlin* (žinsa Czeklin) (teke tam: 178)

sts. *Žirava > 1381 *Syrav*⁶ > ni. *Syrau* > ds. *Syrawa* (žinsa Surowa) (teke tam: 188)

K toś tym do dalokeje měry jasnym padam móžo se ewentuelnje hyšći dodaš ni. *Göttern* (žinsa Chociejów), 1452 *von der Gattir*. Dolnoserbska forma *Kotańja* se njegóži k staroserbskej formje **Chot-r-*, kótaraž pak se njamóžo z wěstosću rekonstruěrowaš (teke tam: 125).

Ako wósebnne pady su se někotare dolnoserbske mjenjowe formy znutsika dolnoserbskego rěcneho areala pšenjasli na sedlišća ze samskim nimskim mjenim. *Dolnja* a *Górna Kuša* ako serbskej formje za *Nieder-* a *Oberullersdorf* (žinsa Mirostowice) njejsu ze žrědłami dokłažone (glej teke tam: 195); ale za *Ullersdorf* na dlujke zajtšo Luboraza, ako jo 80 km zdalony, jo zapisany wótpowědnik *Kuša* (glej KÖRNER 1993: 240 sl.; MUKA 1927: 87 a SDR-3: 155). Samsku analogiju namakajomy drje teke pši mjenju *Leuthen* pla Žarowa (žinsa Lutol), ako jo dokłažone za jsy na krotki wjacor Chóšebuza (ni. Leuthen, ds. Lutol) a na dlujke zajtšo Lubina (ni. Groß Leuthen) w pódobnej geografiskej distancy (glej EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 151 sl.).

Teke pši někotarych toponymach nimskego póchada jo Muka dolnoserbske formy lichu stwórił, na pš. *Gněwašice* za ni. *Gebersdorf* (žinsa Gniewoszyce), 1452 *Gebhardsdorf* (teke tam: 122); *Milójce* za ni. *Mildenau* (žinsa Miłowice), 1381 *Mildennaw* (teke tam: 158 sl.); *Wět(o)škow* za ni. *Vettersfelde* (žinsa Witaszkowo) (teke tam 196).

Dokradnjejše wótgranicowanje teje kupki mjenjow njejo móžne, dokulaž mógli se Mukowe twórbu w drugih padach zasej derje z „pšawaju“ zakładneju mjenjowuju formu makaš (nanejmenjej pó žinsajšnem stawje wěženja), tak až njejo cele wěste, lěc se w tych padach jedna wó rekonstrukciju abo nic. Njeglědajucy na to pak wizimy, až sekundarnych rekonstrukcijow z mjenjej ako 20 z nagromadu wušej 180 pla Muki dokłažonych mjenjowych formow njejo wjele.

Njejo to póniženje Mukoweje zaslužby, gaž se jomu atestěrujo: „Bedingt durch seine berufliche Tätigkeit und seine vielen kulturpolitischen und organisatorischen Verpflichtungen fand er nicht immer die Zeit, um sich tiefer in die zu behandelnde wissenschaftliche Problematik einzuarbeiten oder umfangreiche Studien älterer Quellen durchzuführen (z. B. im Bereich der Onomastik).“ (SCHUSTER-ŠEWC 2000: 335; k tomu teke EICHLER 1984, XI)

Mukowe zapiski wó jogo drogowanjach pó Łužycy su se zdžaržali a pšedlaže za wětšy žěl w šišćanej formje (glej MUKA 1957).¹⁴ Pódzajtšna Dolna Łužyca jo wót nich jano na kšomje pótrjefjona (wobraz 3);¹⁵ signifikantna korelacija rekonstruěrowanych mjenjow z regionami, kótarež su wót jogo drogow wósebnje zdalone, njedajo se zwěšćis.

W zajžonosći su dla južo dlejšy cas znatego fakta rekonstruěrowanja mjenjow pšez Muku casy krađu jěrje sužili: „Den Namensformen Muckes ist bekannterweise mit großer Zurückhaltung zu begegnen, ja vor ihnen beinahe zu warnen, viele sind Inventionen des Verf.“ (MÜLLER 1995, b. 127)

Z perspektiwu historiskeje rěcywědy jo taki pšudk wopšawnjony, dokulaž njamógu toś te mjenjowe formy w kuždem paže plašes ako awtentiske znankstwa něgajšnego wustnego pomjenjowanja sedlišćow. Weto ma se na to žiwaš, wó co jo Arnoštoju Muce pópšawem šlo. Wón njejo jano eksplicitnje kšěl rěcno-etnografiske daty nazběraš, ale pšedewšym natwariš dolnoserbski komunikaciski rum, ku kótaremuž jo teke słušała

¹⁴ Tuchylu pšigótujo se wudaše nimskego pšeložka, pšir. nastawk Roberta Lorenza w toś tom zešywku *Lětopisa* (b. 71–83).

¹⁵ K pódawanju mjenjow pšir. pšispomnješe 24 a wobraz 2.

pó možnosći dopólna seš sedlišćowych mjenjow w serbskej rěcy. Tak su nastali lisćiny, pšedewšym „Serbski zemjepisny słowničk“, kótaryž „ma być pomocna přiručna knižka za našich serbskich spisowacelow, zdobom pak tež za čitarjow našich serbskich nowin, časopisow a knihow“ (MUKA 1927: V). Z teju formu rěcneje politiki jo kšěła rěčna mjeńšina, na kótaruž pšuski stat jo z njedowěriwosću glědał a kótarejež wuwisu jo zado- rał, póstupowaš pšešiwu sukcesiwnemu a eksistencu wobgrozujucemu germanizěrowa- nju. Jo póziwanja gódne, až jo se pši procowanjach wó wuwise serbskeje kultury pódlu wšych drugih aktiwitow – na pš. na pólu wumělstwa, literatury abo casnikařstwa – teke glědało na mjenja sedlišćow. W tej nastupnosći jo Muka z kodificěrowanim swójskich toponymow w swójsch spisach (MUKA SDR; 1927) wjele nawugał.

Glědajucy na pšeslěžowanje „wopšawdných“ póžyconkow nimskich mjenjow do serb- šćiny, pótakem do serbskeje nutšikowneje komunikacije pšewzetych nimskich topony- mow, grajo Mukowe rekonstrukciske žěło wažnu rolu, dokulaž dežało se z tym licyš, až su jano pla njogo wobwěšćone mjenjowe formy nejskerjej rekonstrukcije. Slěženje na tom pólu musy se pótakem, aby było wugroniwe, wobgranicowaš na te mjenja, kenž su byli južo pšed Muku dokłažone (pšir. wótrězk 3). Dalšne wobgranicowanje wurostujo z togo, až njamamy pokazki za sekundarne póžyconki spóčetnje serbskich toponymow z nimšći- ny slědk do serbšćiny. Stakim mamy se wobgranicowaš na mjenja nimskego póchada. Takich padow jo krađu mało.¹⁶

Fonetiska adaptacija:

Niewerle (z dni. *niewerlde* ‚nowy swět‘) > 1841/1843 *Niwerla* (EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 165)

Linderode > 1841/1843 *Lindroz*, 1847 *Lindros* (teke tam: 154)

Sommerfeld (z dni. *sömmmer* ‚lěše‘) > 1719 *Semrin*, 1761 *Žemr*, 1841/1843 *Žemr*, 1847 *Žemr* (teke tam: 184 sl.)

Morfologiska adaptacija:

Markersdorf (wósobowe mě *Marcward*) > 1841/1843 *Markošice*, 1847 *Markoschyze* u. *markuschyze* (teke tam: 155)

Semantiska adaptacija:

Birkenberge > 1841/1843 *Brjow* (*Birke* vs. *brjaza*) – (teke tam 107 sl.)

Pförten > 1719 *Brode* a diminutiwny *Brodk*; 1841/1843 *Brody*, 1846 *Brode* (swni. *vurt*, sdni. *vörde* vs. sts./ds. *brod*) (teke tam: 168)

Scheuno > 1841/1843 *Bróžańce*, 1846 *Broscheinze* (*Scheune* vs. *brožnja*) (teke tam: 179)

Na toš tych mało padach mógu se wšakorake aspekty woglědowaš. Semantiske a fonolo- giske resp. fonologisko-morfologiske póžyconki su někak wurownane. Pši semantiskich adaptacijach jo šěžko rozsuziš, lěc serbske mjenjowe formy njeby mógli wjele starše byš ako jich njedawne dokłady sugerěruju. Tak njeby pšedlažali sorabizěrowanja nimskich mjenjow, ale mjenjowe póriki, ako górzejece pšedstajone za *Hinkau* – *Hinkendorf* (glej wótrězk 2).

¹⁶ Pšir. teke EICHLER/ZSCHIESCHANG (2011: 50), how pak hyšći bžez rozeznawanja jano pla Muki pódanych formow wót takich, ako su južo ze staršego casa znate.

5. Germanizěrowanje ako administraciske jadnanje

Serbska rěc jo była pšecej wustajona šišćoju asimilacije z boka nimšćiny, kótaryž jo ju we wšykných fazach jeje stawiznow pšewóžował. To se njepokazujo jano we wobšyrnej integraciji serbskich mjenjow do systema nimskeje rěcy (pšir. k tomu skrotka wótrězk 2), ale teke w latentnem zanicměšu serbsćiny a napóslědku w aktiwnych procowanjach wó germanizaciju. Nejbrutalnej pši tom su póstupowali nacionalsocialisty. Napšešiwu jich njelicobnym njestatkam na milionach luži zda se pšemjenjowanje sedlišćow snadne, ale njedejało se teke bagatelizěrowaš. Wjelgin wažna w tom zwisku jo wobšyrna a směr dawajuca studija Gera Lietza (LIETZ 2005; 2013: 48–50 a 54 sl.), tak až jo móžno, se how pši tej tematicy na mało pšikładow wobgranicowaš. Take pšemjenjowanja namakaju se tejerownosći w pódzajtšnjeje Dolnjeje Łužyce; how jo bylo pótrjefjone něži 8 % wšykných słowjańskich toponymow.

Prědny taki pad, hyšći do casa nacionalsocializma, jo wjas *Niemaschkleba* pla Žarowa (ds. Njamašklěb, pl. Niemaszchleba), kótaraž bu južo 1889 pšemjenjona na *Wiesental*. Zawina pšemjenjenja lažy we tom, až stej eksistěrowalej dwě sedlišći z identiskim, pšewšo nadpadnym mjenim *Niemaschkleba*, pópšawem w rozdzělonyma wokrejsoma, ale jedno wót drugego jano 40 km zdalonej.

Dalšne nowopomjenjenja su z casa nacionalsocialistiskego kněstwa. Pši tom nadpadnjo, až ideologiski motiwěrowane twórby w tom regionje žednu rolu grali njejsu. W tých padach jo jano dojšło k zjadnorjenju krađu komplicěrowanych zwězkow konsonantow w zazuku, což pak jo dowjadło k žyconemu efektoju, rozmjej zmušenju słowjańskego póchada mjenjow.¹⁷

<i>Tzschacksdorf</i> (Strzeszowice; Tšěšojce)	wót 1937 <i>Schacksdorf</i>
<i>Tzschernowitz</i> (Czarnowice; Carnojce)	wót 1937 <i>Schernewitz</i>
<i>Tzschiegern</i> (Przyborowice; Cygrin)	wót 1937 <i>Schiegern</i>

Weto jo se pši nowotwórbje *Schernewitz* jasnje słowjański wobwliwowana kóńcowa *-witz* zdžaržała. Zbytnje mjenja rekurěruju na powšykne znamjenja topografije a wegetacije, a to wužywajucy rozšyrjone elementy nimskego słowoskłada:

<i>Dobritsch, Klein-</i> (Dobroszów Mały)	wót 1936 <i>Kleinboberau</i>
<i>Dubrau</i> (Dąbrowa Łużycka; Dubrawa)	wót 1936 <i>Eichenwald</i>
<i>Nablath</i> (Nabloto; Nabloto)	wót 1937 <i>Nahberg</i>
<i>Niemaschkleba</i> (Chlebowo; Njamašklěb)	wót 1935 <i>Lindhain</i>
<i>Pokuschel</i> (Grężawa; Pokužel)	wót 1937 <i>Rotfelde</i>
<i>Sablath</i> (Zabłocie; Zabłoto)	wót 1938 <i>Raudenberg</i>
<i>Tzschecheln</i> (Dębinka; Tšechlin)	wót 1937 <i>Eichenrode</i>
<i>Tzscheeren</i> (Czerna; Cerna)	wót 1937 <i>Grünaue</i>
<i>Zukleba</i> (Suchleb; Suchy Klěb)	wót 1936 <i>Steinfelde</i>

Jo drje móžno, až jo how zukowe pšipódobnjenje k pjerwejšeje formje mjenja změstymi rolu grało (na pši. *Nablath* – *Nahberg*) abo nowe mě se semantiski pósěguju na stare (na ps. *Dubrau* < sts. *dub).

¹⁷ W spinkoma slědujo ako přédne pólske, pótom dolnoserbske mě.

6. Polonizěrowanje mjenjow w lěše 1945

Mjaztym až dosć wjele tych nacionalsocialistiskich psemjenjowanjow w Nimskej se až do žinsajšnego dnja anulěrowało njejo (pšir. LIETZ 2005), su se wóni na pódzajtšo wót Nyse jano krotki cas žaržali. Pó doložnej porazce Nimskego rajcha a pširědowanju jogo pódzajtšnych stron k Pólskej jo se dejala za krađu krotki cas wutwórís toponymiska baza za pólsku nutšikownu komunikaciju; wšykne topografiski wažne sedlišća su dejali dostaš systemoju pólskeje rěcy pšiměrjone mě. Zawěsće jo to teke měło politiske zawiny, ale pšedewšym jo šło wó zawěsćenje funkcioněrujucego pólskego zastojnstwowego aparata. Njeglědajucy na trjebnu pšěšnosť togo procesa su byli wjeduce pólske rěcywědniki a mjenjowědniki do procesa namakanja mjenjow zapšimnjone (glej CHŁADZYŃSKA 2006: 139–141; RZETELSKA-FELESZKO 1998: 226–228; LIETZ 2013: 51–54 a 56 sl. z dalšneju literaturu).

Za pódzajtšnu Dolnu Łužycu móžomy zwěsćís, až su se pólske wědomnostniki pšedewšym na spise Arnošta Muki zepěrali. We wětšynje padow (119 z 219) pšichylaju se pólske mjenja dolnoserbiskim mjenjowym formam. Samo gaž njejsu wšykne formy w etymologiskem zmysle „pšawe“ (na pš. pl. *Biecz* napšěsiwo ni. *Beitzsch* resp. ds. *Buśc*), jo se tradicija mjenja fonologiski do dalokeje měry zdžaržala (nadrobněj glej EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 54), na pš.:

ni. <i>Benau</i>	ds. <i>Bjenow</i>	pl. <i>Bieniów</i>
ni. <i>Berloge</i>	ds. <i>Barlog</i>	pl. <i>Barlogi</i>
ni. <i>Brestau</i>	ds. <i>Brěstowa</i>	pl. <i>Brzostowa</i>
ni. <i>Buderosé</i>	ds. <i>Budoraz</i>	pl. <i>Budoradz</i>

Teke pši něgajšnych kompozitumach ze zakładnym słowom *-dorf* su se nimske antroponymy w swójej pólskej zukowej formje cesto zdžaržali.

ni. <i>Friedersdorf</i>	ds. <i>Bjedrichojce</i>	pl. <i>Biedzychowice Dolne</i>
ni. <i>Hennersdorf</i>	ds. <i>Hendrichojce</i>	pl. <i>Jędrzychowice</i>

W někotarych padach (10 z 219) njejo se wuchadało wót dolnoserbiskeje, ale wót nimskeje formy mjenja:

ni. <i>Beitzsch</i>	ds. <i>Buśc</i>	pl. <i>Biecz</i>
ni. <i>Greisitz</i>	ds. <i>Groźc</i>	pl. <i>Gryźyce</i>
ni. <i>Nimbsch</i>	–	pl. <i>Niemcza</i>

Pó žělach su se mjenja w běgu fonologiskeje adaptacije hynac interpretěrowali, nježli by se to jich etymologija pominala; slědujuca lisćina jo doložna:

- ni. *Schenkendorf* (< wósobowe mě *Schenk*)
ds. *Šenkejce*
pl. *Sękowice* (< *sęk* ‚knora‘)
- ni. *Germersdorf* (< wósobowe mě *Geremar*)
ds. *Germarajce*
pl. *Jaromirowice* (< wósobowe mě *Jaromir*)

- ni. *Syrau* (< sts. *žir ,futer, pastwa‘ abo pód.)
 ds. *Syrawa*
 pl. *Surowa* (< *surowy* ,surowy, syry‘)
- ni. *Gassen* (nejskerjej < swni. *gazze* ,gasa‘)
 ds. *Gasyn*
 pl. *Jasień* (< *jasień ,jaseń [fraxinus]‘)
- ni. *Haaso* (< *Hase* ,wuchac [lepus]‘, ewtl. wósobowe mě)
 ds. *Hažow*
 pl. *Jazów* (< *jaz* ,nasyw w rěcce, rybjece grabje‘)

Pši wětšej libje mjenjow (50 z 219) jo dojšło k morfologiskim pšiměrjenjam, wóseb-
 nje glědajucy na kóncne elementy. Zawiny za to njesu pšeccej jasne (glej nadrobnej
 teke tam: 55–57); ale teke w tych padach jo póšěg k pjerwej płašiwěj formje mjenja
 spóznaš:

ni. <i>Dobern</i>	ds. <i>Dobryń</i>	pl. <i>Dobre</i>
ni. <i>Dubrau</i>	ds. <i>Dubrawa</i>	pl. <i>Dąbrowice</i>
ni. <i>Niemaschkleba</i>	ds. <i>Njamaškleb</i>	pl. <i>Chlebowo</i>
ni. <i>Pohsen</i>	ds. <i>Póžym</i>	pl. <i>Późna</i>
ni. <i>Wirchenblatt</i>	ds. <i>Wjerchne Błoto</i>	pl. <i>Wierzchno</i>
ni. <i>Tielitz</i>	ds. <i>Tylice</i>	pl. <i>Tyliczki</i>

Za wjas *Niemaschkleba* na dlujke zajtšo Gubina (ds. *Njamašklěb/Njemašklěb*) jo se
 1945 nejpjerwej zawjadło pó zukach dokradnje adaptěrowane mě *Niemaszchleba* (teke
 tam: 163). W lěše 1953 pak jo se mě semantiski modifcěrowało – negacija pšeliš signi-
 fikantnego mjenja (ds. *njamaš klěba*) jo se z politiskich zawinow šmarnuła (pl. *Chlebo-
 wo*). K natwarjenju socializma njejo se mě jsy, ako tak wuraznje na brach zakładnych
 zežywidłow pokazuju, kradu góziło (LIETZ 2013: 53). Pódobnje jo se zejšło drugej jsy
 z pomjenjenim *Niemaschkleba* na krotki wjacor Lubska. Wjas jo se 1945 nejpjerwej pše-
 pomjenila na pl. *Niemaszchleba*, 1953 pak na *Chlebice*. How jo se – nejskerjej aby se wo-
 bej sedlišći lěpjej móglěj rozeznawaš – kóncny element změnił (EICHLER/ZSCHIESCHANG
 2011: 163 sl.).

Wušej togo su někotare mjenja (6 z 219), w kótarychž su se elementy nimskeje mje-
 njoweje formy do pólsčiny pšestajili (nadrobnej k tomu teke tam: 59). To jo se zazdašim
 jano stało, gaž njejo było dolnosěrbskeje formy abo gaž zdonk jo był wócywidna póžy-
 conka z nimšćiny:¹⁸

ni. <i>Haasel</i>	ds. <i>Hazowk</i>	pl. <i>Zajqczek</i> (< <i>zajqč</i> ,wuchac‘) ¹⁹
ni. <i>Linderode</i>	ds. <i>Lindroz</i>	pl. <i>Lipinki Łużyckie</i> (< <i>lipa</i> ,lipa [tilia]‘)
ni. <i>Teichdorf</i>	ds. –	pl. <i>Stawnik</i> (< <i>staw</i> ,gat‘)
ni. <i>Wilkenswald/Wald</i>	ds. –	pl. <i>Lasek</i> (< <i>lasek</i> ,gółka‘)

¹⁸ K tomu pšizo hyšći pl. *Nowiniec* za ni. *Neudorf*, kótaryž pak jo jano registrěrowany pla DO-
 MAŃSKEGO (1993: 102), mjaztym až njejo zapisany na aktualnych kórtach regiona.

¹⁹ Zapšawym dajo se mě wót swni. *haselbaum* ,lěščina (corylus avellana)‘ wótwoziš (pšir.
 EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 131).

Mimo togo se pólska mjenjowa forma *Dębinka*, stwórjona k pl. *dąb* ‚dub (quercus)‘, njezepěra na traděrowanu nimsku formu *Tzschecheln*, ds. *Tšechlin*, ale na nacionalsocialistiske pomjenjenje *Eichenrode* z lěta 1937 (pšir. teke tam: 97 a 193; LIETZ 2005: 139; ROSPOND/BOREK 1985: 98 sl.). Pši tom jedna se wó singularny pad w pódzajtšnej Dolnej Łužycy, ako jo nejskerjej zawinowany pšez šišć nuznego pšemjenjowanja w tegdejšem casu.

Wjele wěcej jo nastalo nowotwórbow, kótarež z pjerwjejšnymi nimski formami nic cyniš njamaju. Cesto (w 18 z 219 padow) njejo było dolnosěrbskeje formy, na kótaruž mógło se nawěžaš:

ni. <i>Augustwalde</i>	ds. –	pl. <i>Mikulice</i>
ni. <i>Bergisdorf</i>	ds. –	pl. <i>Dziwiszowa</i>
ni. <i>Bernsdorf</i>	ds. –	pl. <i>Chudzowice</i>
ni. <i>Berthelsdorf</i>	ds. –	pl. <i>Bieszków</i>
ni. <i>Eckartswalde</i>	ds. –	pl. <i>Boruszyn</i>
ni. <i>Friedrichswalde</i>	ds. –	pl. <i>Chojna</i>
ni. <i>Goldbach</i>	ds. –	pl. <i>Kadlubica</i>
ni. <i>Hermswalde</i>	ds. –	pl. <i>Chocicz</i>
ni. <i>Klein Deichow</i>	ds. –	pl. <i>Brzezinka</i>
ni. <i>Königswille</i>	ds. –	pl. <i>Kraśniki</i>
ni. <i>Merzwiese</i>	ds. –	pl. <i>Wężyyska</i>
ni. <i>Neu Rehfeld</i>	ds. –	pl. <i>Nowy Raduszec</i>
ni. <i>Reinswalde</i>	ds. –	pl. <i>Złotnik</i>
ni. <i>Schönaich</i>	ds. –	pl. <i>Sieciejów</i>
ni. <i>Seedorf</i>	ds. –	pl. <i>Strużka</i>
ni. <i>Sorge</i>	ds. –	pl. <i>Retno</i>
ni. <i>Ullersdorf</i> ²⁰	ds. –	pl. <i>Miostowice</i>

How se w přédnem rěže jedna wó nimske mjenja, kenž su se pšez pólske nowotwórbow narownali.²¹ Semantiske nawězanie, kótarež by ako pši górzejce naspomnjonyma ni. *Teichdorf* – pl. *Stawnik* a ni. *(Wilkens)Wald* – pl. *Lasek* teke móžne było, njejo se stało.

W drugich padach zasej njejo se na přédne pógłědnjenje žiwało na eksistěrujucu dolnosěrbsku mjenjowu formu. Pši dokradnjějšem glědanju se pak pokazuju, až teke how wobstoje pósěgi k staršym tradicijam pomjenjowanja. Tak se namakaju pósěgi k wułoženjam mjenjow pšez Arnošta Muku, ako plaše žinsa ako wopacne, kótarež su pak tencas byli wót wědomnostnikow akceptěrowane.²²

²⁰ Wjas jo rozdžěłona do dweju sedlišcowu *Ober Ullersdorf* a *Nieder Ullersdorf*; dla togo ma se how dwójcy licyš.

²¹ Jano jedno małe sedliščo ze spóčetnje słowjańskim mjenim (ni. *Klein Deichow*) jo se how z drugim w bliskosci lažecym (ni. *Klein Braschen*) pód nowym mjenim *Brzezinka* zjadnošilo.

²² Pši *Niewerle* a *Schegeln* jo kmótsowało take wułoženje, kótarež se na tom městnje njedej zasej pódaš. Pši *Amtitz* pak su se orientěrowali na h-protezy dolnosěrbskeje mjenjoweje formy a su řěd grafemowu <am> resp. <om> interpretěrowali ako reflexe nazalnego wokala (pšir. teke tam: 101 sl., 165 a 178).

ni. <i>Amtitz</i>	ds. <i>Homšica</i>	pl. <i>Gębice</i>
ni. <i>Niewerle</i>	ds. <i>Niwerla</i>	pl. <i>Nowa Rola</i>
ni. <i>Schegeln</i>	ds. <i>Šechlin</i>	pl. <i>Czeklin</i>

Někotare mjenja wuglědaju, ako by byli fonetiski wót nimskeje formy inspirěrowane. Pši ni. *Schönwalde* – pl. *Sieniawa* to pótrjefijo jano přědnu zložku, kenž we wobyma formoma pódobnje zni; pódobnej pada stej ni. *Legel* (ds. *Lěgal*) – pl. Łagoda a ni. *Helmsdorf* – pl. *Chelmica*. Jasnjej dajo se to spóznaš pši ni. *Wellersdorf* – pl. *Olszyniec*, žož jo se wuchadało z (etymologiski wopacneje) zazukoweje proteze w mjenju, pšir. ni. *Eller* a pl. *olsza* ‚wólša (alnus)‘. Take pady pokazuju, až su 1945 wopytowali na pózdatne derbstwo mjenjow nawězaš, samo gaž njedajo se to rěcywědnje wobkšušiš. Na drugem boce jo snaž móžno, až jedna se wó spontane pomjenjenja pšisedloneje pólskeje ludności pšed oficielnym pomjenjenim sedlišćow, kótaraž jo pšedlažece mjenja na swóju wašnju interpretěrowała. Ten aspekt polonizěrowanja mjenjowego derbstwa pak jo dotychměst, tak se zda, lěbda wužěłany.²³

Na akademisku rowninu wjedu zasej někotare hynakše pady. Pó žělach ga su se krađu specielne filologiske znaša nałożowali, gaž jo se na pš. pši ni. *Münchschorf* (ds. *Sarbj*) – pl. *Sarbia* glědało na žrědle z 13. stolěša, žož se namakajo za te strony pomjenjenje *Zarbie* (APPELT/IRGANG 1971: 50 sl. [nr. 77] a 255 [nr. 333]; DREWES/MUCKE 1907: 70; EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 160; ZSCHIESCHANG 2011: 591 sl. a 597; 2012: 77–79). Něco pódobnego móžomy zwěsćiš za ni. *Göttern*, žož jo se za pólsku nowotwórbu *Chociejęw* – rownož ze žinsajšnego wida etymologiski njekorektnje – wużywał izolěrowany pisny dokład z ranego 11. stolěša (EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 125). Dalšne take pady su:

- ni. *Neuendorf* – ds. *Nowa Wjas* – pl. *Czarnowo*
nawězanie na staršy pla Muki pódany dokład z lěta 1223 *Zarnouo*, kenž se pak njedajo jasnje pširědowaš (teke tam: 162)
- ni. *Gladisgorpe* – pl. *Gorzupia*
nawězanie na staršy dokład z lěta 1246 *Corup* z njespušćobnym pisanim (teke tam: 123 sl.)
- ni. *Klinge* – ds. *Klinka* – pl. *Kolinin*
nawězanie na nejstaršy dokład z lěta 1375 *Kolinge* (teke tam: 142)

How mamy dopokaze za filologisku rozglědniwosć, z kótarejuž su se nowe pomjenjenja rozdawali. Za dalšnu nowotwórbu *Lubsko* njeještej nimske mě *Sommerfeld* abo jogo dolnoserbski pendant *Žemř* kmótsowała, ale pomjenjenje rěki ni. *Lubst*/pl. *Lubsza*, běžeceje pšez město.

Pši nagromadu 12 mjenjach se pótakem dajo spóznaš pósěg k pomjenjenjam, kótarež su byli do 1945 plašiwje. Ako swójowólne plaše – wótgledajucy wót górzeje pódanych 18 nimskich toponymow bžez dolnoserbskeje mjenjoweje formy – jano slědujuce pady:

ni. <i>Drahthammer</i>	ds. <i>Drothamor</i>	pl. <i>Proszów</i>
ni. <i>Hermsdorf</i>	ds. <i>Hermanojce</i>	pl. <i>Łukawy</i>

²³ Pšir. krotke wopisanje pla SOCHACKEJE (2013: 37).

ni. <i>Kunow</i>	ds. <i>Kunowa</i>	pl. <i>Chojnowo</i>
ni. <i>Niemitzsch</i>	ds. <i>Němšk/Njemješk</i>	pl. <i>Polanowice</i>
ni. <i>Nißmenau</i>	ds. <i>Nismjenow</i>	pl. <i>Włostów</i>
ni. <i>Pfeifferhahn</i>	ds. <i>Gajk</i>	pl. <i>Strumienno</i>
ni. <i>Pokuschel</i>	ds. <i>Pokužel</i>	pl. <i>Grężawa</i>
ni. <i>Reichersdorf</i>	ds. <i>Rychartojce</i>	pl. <i>Grabice</i>
ni. <i>Rinkendorf</i>	ds. <i>Rynkow</i>	pl. <i>Rytwiny</i>
ni. <i>Sachsendorf</i>	ds. <i>Saskojce</i>	pl. <i>Chęciny</i>
ni. <i>Skuren</i>	ds. <i>Skurin</i>	pl. <i>Zasieki</i>
ni. <i>Tzschiegern</i>	ds. <i>Cygrin/Cygrow</i>	pl. <i>Przyborowice</i>
ni. <i>Waltersdorf</i>	ds. <i>Waltarjeje</i>	pl. <i>Lubomyśl</i>

Pši žednych tych mjenjow daju se namakaš plawsibelne zawiny, dla cogož njejo se nimška forma dalej wužywała. W paže *Niemitzsch* (ds. *Němšk/Njemješk*), direktnje pši Nysy, njejo zazdašim twóřba ze sts. *němc ‚Nimc‘ w pólskem rěcnem wobladenju wěcej znjasliwa była. Togodla jo dojšło k nowotwóřbje *Polanowice*, pši kótarejž jo se snaž wědobnje – a rownowen antonymiski – nawězało na *Polanie* abo neutralnej na słowo *polana* ‚swětлина we góli‘ (pšir. WENZEL 2011: 409; EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 164 sl.). Dwě dalšnej mjeni pak pokazujotej, kak wobgranicowane su take socioonomastiske procowanja mógli byš. K přédnemu jo w bliskosći sedlišća lažece grožišćo w archeologiji dalej nosyło mě *Niemcza Łužycka* (pšir. na pš. WĘDZKI 1967; DOMAŃSKI 1993; DOMAŃSKI/LEWCZUK 1997; DOMAŃSKI/LEWCZUK 1998; DOMAŃSKI 2002: 80). K drugemu jo se etymologiski jadtake mě *Nimbsch* nad Bobrawu, jano 30 km na pódzajtšo, fonologiski na *Niemcza* polonizěrowało (EICHLER/ZSCHIESCHANG 2011: 165).

Politiski njeznjasliwe jo nejskerkej teke było mě *Sachsendorf* (ds. *Saskojce*) glědajucy na reflex historiskeje pšibytnosći Saksow, mjaztym až jo toponym *Hermsdorf* (ds. *Hermanojce*), kótaryž se zepěra na pšedmě *Hermann*, snaž był dla prominentneje role Hermannna Göringna w nacionalsocializmje diskreditěrowany. By było wjelgin zajimne dostaš dokradnjejše informacije wó konkretnej motiwaciji teke zbytnych nowopomjenjenjow. To pak zda se byš šěžki nadawk.

Snaž mógli se někotare mjenja teke hynac pósužowaš ako how pšedstajone. Wósebnje pširownowanje z dalšnymi regionami jo wunosne pólo za dodatne, dłymše slěženja. Zasadnje pak musymy jasnje zwěsćiš: Napšešiwu 188 twóřbam, kenž daju spóznaš – zwětšego pšez dolnoserbšku, w młogich padach teke pšez nimsku mjenjowu formu – direktny abo indirektny póšěg k toponymam, plašecym až do lěta 1945, wucynijo 31 swójowólnych pšemjenjowanjow jano małučki žěl.

7. Zespominanje

W pódzajtšnej Dolnej Łužycy su se w běgu mjenjej ako sto lět nimske mjenja sorabizěrowali, serbske germanizěrowali a skóńcnje jo se cela toponymija polonizěrowała (wobraz 1). Toš te procese maju se na wšakoraku wašnju gódnosć a zarědowaš.

Sorabizěrowane formy su drje wopyty, situaciju serbskeje rěcy a kultury skšušiš, wósebnje glědajucy na nutšikownu serbsku komunikaciju. K tomu su se zběrali zdžaržane mjenjowe formy w serbskej rěcy a žěry su se pó pótrjebje zapłatali, pši comž su se pó tegdejšem stawje wěženja z nimskich formow serbske wótpowědniki rekonstruěrowali.

Rownož jedna se pši tom ze žinsajšnjeje perspektiwy pózdatnje wó rekonstrukcije, su toś te mjenja znankstwo serbskego sebjewědobnja.

Germanizěrowanje pak njestoj jano w konteksće nacionalsocializma, ale w dłužkej tradiciji nacionalnego šowinizma a nimskego zajšpiwanja ludow na pódzajtšu. Wóni su dejali k tomu pšinosowaš, spominanje na słowjańsku komponentu stawiznow pódzajtšnjeje Nimskeje wulašowaš.

Pši 1945 nowo nastatych pólskich mjenjowych formach móšlo se pši zwjeršnem pógłědnjenju tejerownosći wuchadaš z pšepisowanja stawiznow. Ale dokradnjejše pšeslěženje jo wupokazało procowanja administracije a pólskich wědomostnikow wó namakanje pólskich mjenjowych formow, kenž wótpowěduju tradiciji pjerwejšnych mjenjow. Za wěšty žěl jo jano dojšło k fonologiskim adaptacijam serbskich mjenjow. Rownož ga jo „Komisja Ustalania Nazw Miejscowych“ (Komisija k póstajenju městnych mjenjow) pód nejwěšтым casowym šišćom žěłała, su se jeje cłonki teke na krađu njeznate historiske znankstwa zepěrali. Nastanjo zašišć, až jedna se wó wósebnosć w pširownowanju z drugimi pódwjacornosłowjańskimi regionami, z tym až jo se how mjenjej nowych mjenjow wutwórilo a až jo politiski wliw na pomjenjowanje městnow wjele mjeńšy był. Šim wěcej jo zazdašim nawězanje na dolnoserske mjenjowe derbstwo rolu grało. Mały lud słowjańskich sotšow a bratšow jo se pótakem respektěrował, což se teke manifestěrujo w pšemyšlowanjach, až na pódzajtšo Nyse żywe Dolnoserby njejsu se dejali pšesedliš do noweje Nimskeje (SIATKOWSKA 1992). Až jo se element *deutsch* w mjenjach, teke w swójej serbskej wariantse *nimsk-* resp. *němsk-*, wutamał, njejo z glědanim na wjelgin tšašne njezatki Nimcow na Pólakach zewšym žiwno.

Skrotconki

dial.	dialektalnje
dni.	dolnonimski
ds.	dolnoserski
ni.	nimski
pl.	pólski
sdni.	srježnodolnonimski
sts.	staroserski
swni.	srježnowusokonimski

Literatura

- ALIA, Valerie 2007: *Names and Nunavut. Culture and Identity in Arctic Canada*. New York-Oxford.
- APPELT, Heinrich; IRGANG, Winfried et al. (wud.) 1971: *Schlesisches Urkundenbuch*, Bd. 1. Köln-Weimar-Wien.
- BENZLER, Hartwig 2009: Zur Herkunft von Miklawusch Jakubica, der als erster Luthers Neues Testament ins Sorbische übersetzte. Internet: <http://www.laubnitz.de/>, [27.05.2019].
- BRANKAČK, Jan 1964: Studien zur Wirtschaft und Sozialstruktur der Westslawen zwischen Elbe-Saale und Oder aus der Zeit vom 9. bis zum 12. Jahrhundert. Bautzen (= Schriftenreihe des Instituts für sorbische Volksforschung; 23).
- BRANKAČK, Jan; MĚTŠK, Frido 1977: *Geschichte der Sorben*, Bd. 1: Von den Anfängen bis 1789. Bautzen.
- CHŁADZYŃSKA, Joanna 2006: Nazwy miejscowe odzwierciedleniem wizji świata, w: RYMUT, Kazimierz; SKOWRONEK, Katarzyna et al. (wud.): *Munuscula Linguistica*. In honorem Alexandrae Ciešlikowa oblata. Kraków, b. 133–141.
- DOMAŃSKI, Grzegorz 1993: Niemcza Łużycka – centrum polityczno-gospodarcze w X–XIII wieku, w: MOŹDZIOCH, Sławomir (wud.): *Lokalne ośrodki władzy państwowej w XI–XII wieku w Europie Śródkowo-Wschodniej*. Wrocław (= Spotkania Bytomskie; 1), b. 173–186.
- DOMAŃSKI, Grzegorz 2002: Die ur- und frühgeschichtliche Besiedlung an der Wodra, w: GRINGMUTH-DALLMER, Eike; LECIEJEWICZ, Lech (wud.): *Forschungen zu Mensch und Umwelt im Odergebiet in ur- und frühgeschichtlicher Zeit*. Mainz am Rhein, b. 68–86.
- DOMAŃSKI, Grzegorz; LEWCZUK, Jarosław 1997: Badania wykopaliskowe grodziska „Niemcza Łużycka“ w Polanowicach, stan. 1, mg. Gubin, w: *Śląskie sprawozdania archeologiczne* 39, b. 215–222.
- DOMAŃSKI, Grzegorz; LEWCZUK, Jarosław 1998: Badania wykopaliskowe grodziska „Niemcza Łużycka“ w Polanowicach, stan. 1, mg. Gubin – sezon 1997, w: *Śląskie sprawozdania archeologiczne* 40, b. 373–380.
- DREWES, [Georg Friedrich Wilhelm]; MUCKE, E[rnst] 1907: Flurnamen aus dem südöstlichen Teile des Gubener Kreises sowie den angrenzenden Dörfern des Kreises Crossen nebst einigen Ortsnamen, w: *Niederlausitzer Mitteilungen* 10 (1907/08), b. 63–74 (nowościść w: EICHLER 1984: 483–494).
- EICHLER, Ernst 1981: Sprachkontakte und Sprachebenen in der Onomastik, w: EICHLER, Ernst; WALTHER, Hans (wud.): *Onomastica Slavogermanica XIII*, Berlin (= Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse 69; zeš. 4), b. 7–19.
- EICHLER, Ernst 1984 (wud.): Ernst Mucke/Arnošt Muka. *Abhandlungen und Beiträge zur sorbischen Namenkunde (1881–1929)*. Köln-Wien (= Slavistische Forschungen; 45).
- EICHLER, Ernst 1988: Perspektiven der slavischen Ortsnamenforschung im deutsch-slawischen Berührungsgebiet. Ein Beitrag zur Sprachkontaktforschung, w: DEBUS, Friedhelm; EICHLER, Ernst; WALTHER, Hans (wud.): *Benennung und Sprachkontakt bei Eigennamen*. Jahrespreis 1987 der Henning-Kaufmann-Stiftung zur Förderung der westdeutschen Namenforschung auf sprachgeschichtlicher Grundlage. Heidelberg (= Beiträge zur Namenforschung; 27), b. 20–51.

- EICHLER, Ernst 2000: ‚Mischnamen‘ im deutsch-slavischem Berührungsbereich, w: TIEFENBACH, Heinrich; LÖFFLER, Heinrich (wud.): Personennamen und Ortsnamen. Basler Symposium 6. und 7. Oktober 1997, Heidelberg, b. 189–200.
- EICHLER, Ernst 2001: Historische Sprachräume zwischen Ostsee und Adria im Mittelalter im Lichte der Onomastik, w: DEBUS, Friedhelm (wud.): Namenkundliche Beiträge. Wolfgang P. Schmid zum 70. Geburtstag. Mainz (= Akademie der Wissenschaften und Literatur, Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse; 2001,1), b. 19–45.
- EICHLER, Ernst; ZSCHIESCHANG, Christian 2011: Die Ortsnamen der Niederlausitz östlich der Neiße. Stuttgart-Leipzig (= Abhandlungen der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig, Philologisch-historische Klasse; 81,6).
- ELLER, Nicole; HACKL, Stefan; LUPTÁK, Marek (wud.) 2008: Namen und ihr Konfliktpotential im europäischen Kontext. Regensburger Symposium, 11. bis 13. April 2007. Regensburg (= Regensburger Studien zur Namenforschung; 4).
- FRENCEL, Abraham 1719: Lusatiae Utriusque Nomenclator exhibens urbium, oppidorum, pagorum, montium et fluviorum nomina, w: Scriptorum rerum Lusaticarum 2, Lipsia-Budissa, b. 23–63.
- HAUPT, Johann Leopold; SCHMALER, Johann Ernst (wud.) 1841/1843: Volkslieder der Wenden in der Ober- und Nieder-Lausitz. Pjesnički hornych a dělných Lužiskich Serbow. Grimma (fotomechaniski nowošišć, Berlin 1953; Budyšin 1984, ²1992).
- HAUPTMANN, Johann Gottlieb 1761: Nieder-Lausitzsche Wendische Grammatica, das ist möglichste Anweisung zur Erlernung der nieder-lausitzschen wendischen Sprache. Lübben (fotomechaniski nowošišć, Bautzen 1984).
- HENGST, Karlheinz 1996: Namen im Sprachkontakt: Slawisch, w: EICHLER, Ernst; HILTY, Gerold et al. (wud.): Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik. Berlin-New York (= Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft; 11.2), b. 1007–1011.
- HENGST, Karlheinz 1998: Siedlung – Herrschaft – Sprachkontakt, w: LÜBKE, Christian (wud.): Struktur und Wandel im Früh- und Hochmittelalter. Stuttgart (= Forschungen zur Geschichte und Kultur des östlichen Mitteleuropa; 5), b. 81–91.
- HERRMANN, Joachim (wud.) 1985: Die Slawen in Deutschland. Geschichte und Kultur der slawischen Stämme westlich von Oder und Neiße vom 6. bis 12. Jahrhundert. Berlin.
- JENČ, Helmut 2004: Dialektologiska žělabnosć Arnošta Muki, w: KOSTA, Peter; NORBERGOWA, Madlena (wud.): Arnošt Muka – ein Sorbe und Universalgelehrter. Potsdam (= Podstupimske pśinoski k Sorabistice. Potsdamer Beiträge zur Sorabistik; 6), b. 25–30.
- KILANK, Rudolf 2004: Arnošt Muka 1854–1932. Budyšin.
- KNIE, Johann Georg 1845: Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und andern Orte der Königl. Preuß. Provinz Schlesien nebst beigefügter Nachweisung von der Eintheilung des Landes. 2. Auflage. Breslau.
- KÖRNER, Siegfried 1993: Ortsnamenbuch der Niederlausitz. Berlin (= Deutsch-Slawische Forschungen zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte; 36).
- LEHMANN, Rudolf 1963: Geschichte der Niederlausitz. Berlin (= Veröffentlichungen der Berliner Historischen Kommission beim Friedrich-Meinecke-Institut der Freien Universität Berlin; 5).
- LEHMANN, Rudolf 1966: Das Sorbentum in der Herrschaft Sorau. Mit einer Bevölkerungskarte für die Zeit um 1381, w: Jahrbuch für die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands 15, b. 25–40.

- LIETZ, Gero 2005: Zum Umgang mit dem nationalsozialistischen Ortsnamen-Erbe in der SBZ/DDR. Leipzig (= *Onomastica Lipsiensia*. Leipziger Untersuchungen zur Namenforschung; 4).
- LIETZ, Gero 2013: Ideologisch motivierte Ortsnamenkonflikte. Beispiele aus Deutschland und Polen, w: LIS, Michał; JARCAK, Łucja; DROZDŹ, Leokadia (wud.): *Polityka państw narodowych wobec języka na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku*. Opole, b. 47–59.
- MALINK, Jan 1983: Die Beziehungen Martin Luthers zu den Sorben, w: *Lětopis B 30/1*, b. 54–70.
- MĚTSK, Frido 1957: Ruch ludności i zmiany struktury ludnościowej w Dolnośląskim państwie stanowym Żary w latach 1619–1818, w: *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 12/4*, b. 487–511.
- MĚTSK, Frido 1958, Serbsko-pólska rěčna hranica w 16. a 17. lětstotku, w: *Lětopis B 3/1*, b. 3–25.
- MUKA, Arnošt SDR: *Słownik dolnoserbskeje rěcy a jeje narěcow*. Wörterbuch der niederwendischen Sprache und ihrer Dialekte (zw. 1–3). St. Petersburg-Praha 1911–1928 (fotomechaniski nowošišć, Budyšin 2008).
- MUKA, Arnošt 1927: *Serbski zemjepisny słowničk*. Kleines sorbisches geographisches Wörterbuch. Budyšin (fotomechaniski nowošišć, Budyšin 1979).
- MUKA, Arnošt 1957: *Pučowanja po Serbach (1876–1903)*. Zchromadźil a dosłowo spisał Jurij Młynk. Budyšin (= *Pomniki serbskeho pismowstwa*; 2).
- MÜLLER, Klaus 1995: [recensija] KÖRNER, Siegfried: *Ortsnamenbuch der Niederlausitz*. Berlin 1993, w: *Lětopis 42/2*, b. 125–132.
- PERNAK, Měto 2004: Arnošt Muka a Dolna Łužyca, w: KOSTA, Peter; NORBERGOWA, Madlena (wud.): *Arnošt Muka – ein Sorbe und Universalgelehrter*. Potsdam (= *Podstupimske pšinoski k Sorabistice*. Potsdamer Beiträge zur Sorabistik; 6), b. 60–68.
- PETR, Jan 1978: Arnošt Muka. Žiwjenje a skutkowanje serbskeho prócowarja. Budyšin.
- PETR, Jan 1993: Muka, Arnošt, w: EICHLER, Ernst; HOFFMANN, Edgar et al. (wud.): *Slawistik in Deutschland von den Anfängen bis 1945*. Ein biographisches Lexikon. Bautzen, b. 275–277.
- PETRY, Ludwig 1960: *Schlesische Visitationsberichte des 16. und 17. Jahrhunderts als volkstumsgeschichtliche Quelle*, w: *Zeitschrift für Ostforschung 9*, b. 271–275.
- RIEHL, W[ilhelm]; SCHEU, J. 1861: *Berlin und die Mark Brandenburg mit dem Markgrafenthum Nieder-Lausitz in ihrer Geschichte und in ihrem gegenwärtigen Bestand*. Berlin.
- ROSPOND, Stanisław; BOREK, Henryk (wud.) 1985: *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*, zw. 2 (C–E). Wrocław.
- RZETELSKA-FELESZKO, Ewa 1998: *Nazwy miejscowe*, w: RZETELSKA-FELESZKO, Ewa (wud.): *Polskie nazwy własne*. Encyklopedia. Warszawa-Kraków, b. 191–230.
- SAALBORN, [Heinrich Gustav] 1882: *Sprachproben aus der Landschaft um Sorau in der Nieder-Lausitz*, w: *Neues Lausitzisches Magazin 57*, b. 183–227.
- SAUSSE, Wilhelm 1866: *Geschichte des Jungfrauenklosters und der Klosterkirche vor Guben*, w: *Neues Lausitzisches Magazin 43*, b. 155–331.
- SCHNEIDER, JOHANN CHRISTIAN 1846: *Chronik der Stadt und Standesherrschaft Forst vor und nach der Vereinigung mit der Standesherrschaft Pförten*. Guben.
- SCHUSTER-ŠEWIC, Heinz 1967: *Das niedersorbische Testament des Miklawuš Jakubica*. Berlin (= *Veröffentlichungen des Instituts für Slawistik*; 47).

- SCHUSTER-ŠEWIC, Heinz 1969: O charakterze dawnych łużycko-polskich gwar przejściowych na terenie Dolnego Śląska, w: Wrocławskie Towarzystwo Naukowe. Rozprawy Komisji Językowej 7, b. 13–24.
- SCHUSTER-ŠEWIC, Heinz 1996: Einige Bemerkungen zum Aufsatz von D. Teichmann „Die Reformation im östlichen Teil des ehemaligen Markgraftums Niederlausitz und im benachbarten Niederschlesien“, w: Lětopis 43/1, b. 128–133.
- SCHUSTER-ŠEWIC, Heinz 2000: Arnošt Muka und die Sorabistik, w: SCHUSTER-ŠEWIC, Heinz: Das Sorbische im slawischen Kontext. Ausgewählte Studien. Bautzen (= Schriften des Sorbischen Instituts; 24), b. 326–336.
- SIATKOWSKA, EWA 1992: Łużyczenie po prawej stronie Nysy. Problem naukowy i polityczny, w: Zeszyty Łużyckie 5, b. 16–30.
- SOCHACKA, Stanisława 2013: Pragmatyczna działalność urzędowych organów nazewnucznych w Polsce w okresie powojennym, w: LIS, Michał; JARZAK, Łucja; DROŹDŹ, Leokadia (wud.): Polityka państw narodowych wobec języka na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku. Opole, b. 33–45.
- ŠOLTA, Jan; ZWAHR, Hartmut et al. 1977: Geschichte der Sorben, Bd. 2: Von 1789 bis 1917. Bautzen.
- TEICHMANN, Doris 1995: Die Reformation im östlichen Teil des ehemaligen Markgraftums Niederlausitz und im benachbarten Niederschlesien. Ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der Übersetzung des Lutherschen Neuen Testaments durch Mikławš Jakubica 1548, w: Lětopis 42/1, b. 59–82.
- TEICHMANN, Doris 1996: Einige Bemerkungen zum Beitrag von H. Schuster-Šewic, w: Lětopis 43/1, b. 133–135.
- WĘDZKI, Andrzej 1967: Niemcza Łużycka, w: KOWALENKO, Władysław; LABUDA, Gerhard; STIEBER, Zdzisław (wud.): Słownik starożytności Słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII, zw. 3. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, b. 387.
- WENZEL, Walter 2004: Die slawische Besiedlung der Niederlausitz im Lichte der Ortsnamentypologie, -geographie und stratigraphie, w: Lětopis 51/2, b. 12–43.
- WENZEL, Walter 2011: [Rezension zu] EICHLER, Ernst; ZSCHIESCHANG, Christian: Die Ortsnamen der Niederlausitz östlich der Neiße. Stuttgart-Leipzig 2011, w: Namenkundliche Informationen 99/100, b. 402–411. <https://www.namenkundliche-informationen.de/baende/inhalt/10499/> [27.05.2019].
- ZSCHIESCHANG, Christian 2003: „*Das land tuget gar nichts.*“ Slaven und Deutsche zwischen Elbe und Dübener Heide aus namenkundlicher Sicht. Leipzig (= Namenkundliche Informationen; 22).
- ZSCHIESCHANG, Christian 2009: [recensija] ALIA, Valerie: Names and Nunavut. Culture and Identity in Arctic Canada, New York, Oxford 2007, w: Namenkundliche Informationen 95/96, b. 259–263. Internet: <https://www.namenkundliche-informationen.de/baende/inhalt/10501/> [27.05.2019].
- ZSCHIESCHANG, Christian 2011: Sprachkontakte an der unteren Neiße im Spiegel der Ortsnamen, w: HAUBRICH, Wolfgang; TIEFENBACH, Heinrich (wud.): Interferenz-Onomastik. Namen in Grenz- und Begegnungsräumen in Geschichte und Gegenwart. Saarbrücker Kolloquium des Arbeitskreises für Namenforschung vom 5.–7. Oktober 2006. Saarbrücken (= Veröffentlichungen der Kommission für Saarländische Landesgeschichte und Volksforschung; 43), b. 589–605.
- ZSCHIESCHANG, Christian 2012: Za mroku – hinter der Grenze. Zur Aussagekraft der

Ortsnamen östlich der Neiße für die sorbisch-deutsch-polnische Geschichte der Niederlausitz, w: ELIKOWSKA-WINKLER, Maria (wud.): Serby a Łemki. Etniske mješny w Bramborskej a Pólskej. Dokumentacija ku goźbje jubileja Šule za dolnoserbsku rěc a kulturu 14. septembra 2012 w Chošebuzu. Sorben (Wenden) und Lemken. Ethnische Minderheiten in Brandenburg und Polen. Dokumentation anlässlich der Jubiläumsveranstaltung der Schule für niedersorbische Sprache und Kultur am 14. September 2012 in Cottbus. Cottbus/Chošebuz, b. 75–82.

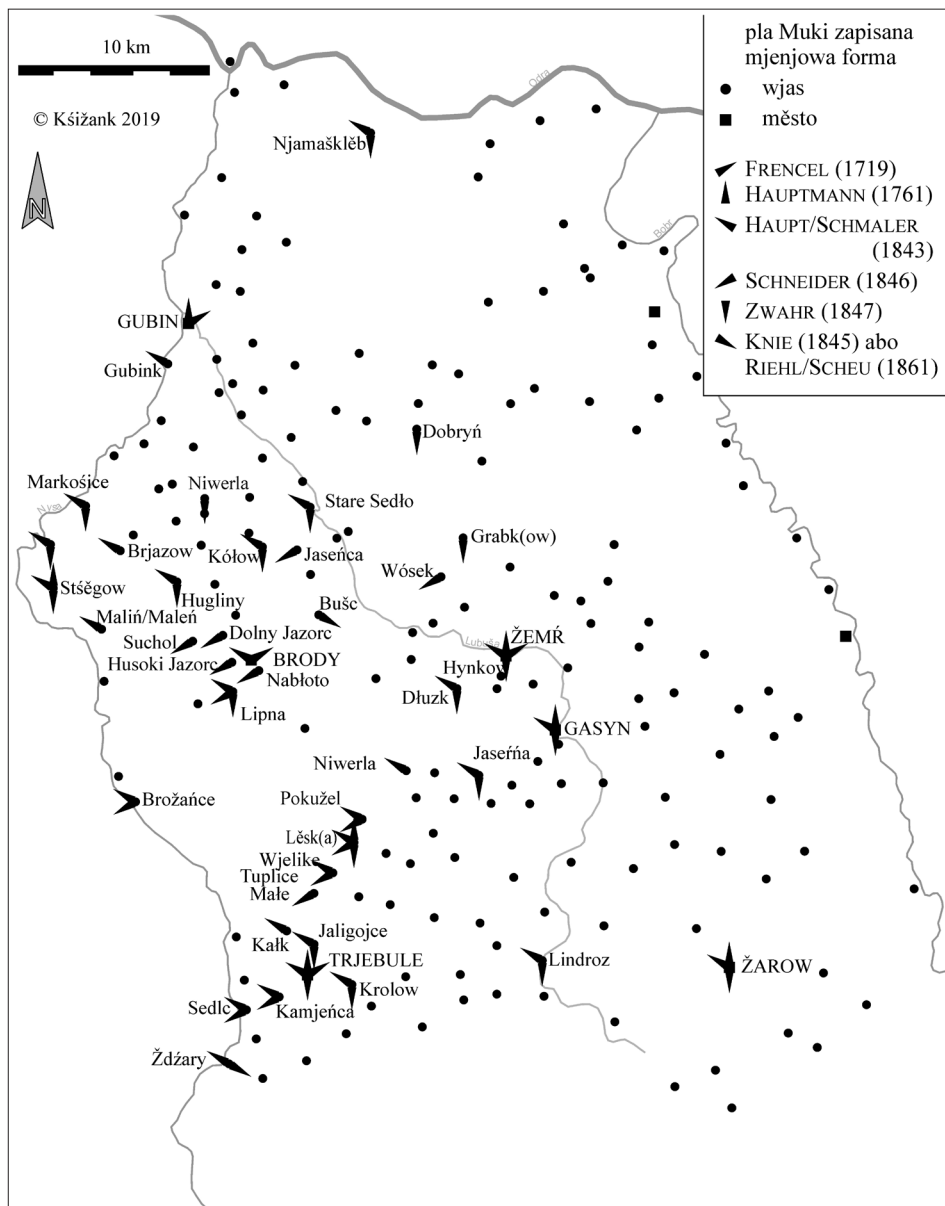
ZSCHIESCHANG, Christian 2013: Die Ortsnamen östlich der Neiße als Spiegel der politischen Veränderungen im 19. und 20. Jahrhundert. Mit Miszellen zur gegenwärtigen Situation sorbischer Namen in Deutschland, w: LIS, Michał; JARCZAK, Łucja; DROŹDŹ, Leokadia (wud.): Polityka państw narodowych wobec języka na Górnym Śląsku w XIX i XX wieku. Opole, b. 69–80.

ZSCHIESCHANG, Christian 2018: Dreierlei Ortsnamen. Die sorbische, deutsche und polnische Toponymie der östlichen Niederlausitz in ihren gegenseitigen Beeinflussungen, w: ERNST, Peter; KREVS BIRK, Ursula et al. (wud.): Mehrnamigkeit zwischen Sprachwissenschaft, Sprachgeschichte und Sprachpolitik. Wien (= Österreichische Namenforschung; 6), b. 185–217.

ZSCHIESCHANG, CHRISTIAN 2019: Place names among three languages: The Sorbian, German and Polish Toponymy of Eastern Lusatia, w: Acta Onomastica 60 (2019) 1, b. 150–159.

ZWAHR, Johann Georg 1847: Niederlausitz-wendisch-deutsches Handwörterbuch. Spremberg (fotomechaniski nowošišć, Bautzen 1989).

do dolnoserbšćiny pšestajil Till Wojto

wobraz 2: Pla Muki zapisane mjenjowe formy²⁴

²⁴ Pšegldnosći dla njejsu se na kórtoma (wobraza 2 a 3) mógli wšykne toponymy pšedstajiš. Pódate su jano te mjenja, kótarež maju njepósrědnje z kartěrowanym materialom cyniš. Pšir. howac tši kórtý w pšilože w EICHLER/ZSCHIESCHANG (2011).

